

ДАНИЛЮК
Марія Миколаївна
malculum@ukr.net

УДК 336.763.33

МОДЕРНІЗАЦІЯ НАУКОВО-МЕТОДИЧНОГО ІНСТРУМЕНТАРІЮ
УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ У ПРОЦЕСІ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ
ФІНАНСОВИХ БОРГОВИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ

MODERNIZATION OF RISK MANAGEMENT SCIENTIFIC-
METHODOLOGICAL INSTRUMENT IN FINANCIAL BUSINESS
LIABILITIES RESTRUCTURING PROCESS

к.е.н., викладач, Івано-
Франківський навчально-науковий
інститут менеджменту
Тернопільського національного
економічного університету

Розглянуто науково-методичний інструментарій управління ризиками у процесі реструктуризації фінансових боргових зобов'язань. Висвітлено підхід до оцінки ризиків управління борговими зобов'язаннями на основі використання відповідного інтегрального показника.

Рассмотрен научно-методический инструмент управления рисками в процессе реструктуризации финансовых долговых обязательств. Освещен подход к оценке рисков управления долговыми обязательствами на основе использования соответствующего интегрального показателя.

The scientific and methodical tools of risk management in the process of restructuring financial debt obligations are considered. The approach to the assessment of debt management risks is based on the use of the corresponding integral indicator.

Ключові слова: фінансові боргові зобов'язання, реструктуризація, управління ризиками

Ключевые слова: финансовые долговые обязательства, реструктуризация, управление рисками

Keywords: financial liabilities, restructuring, risk management

ВСТУП

В економіці процес прийняття рішень на всіх рівнях управління відбувається в умовах невизначеності кінцевих результатів діяльності. За ступенем настання події невизначеність класифікують як повну невизначеність, часткову невизначеність та визначеність [1, с. 363]. Часткова або повна невизначеність пояснюються тим, що економічні проблеми зводяться до вибору з безлічі альтернатив, при цьому економічні агенти не володіють повною інформацією, щодо конкретної ситуації для вироблення оптимального рішення, а також не мають достатніх можливостей для адекватного врахування всієї доступної їм інформації. Якщо результати прийняття рішень не є визначеними, але ймовірність настання кожного результату відома, то такі рішення відносяться до класу рішень, що приймаються в умовах часткової невизначеності – ризику. Проблема управління ризиками у процесі реструктуризації фінансових боргових зобов'язань знайшла відображення в працях таких вітчизняних науковців: Л. Алексеєнко, В. Базилевича, Т. Вахненко, Н. Кравчук, І. Лютого, С. Омельчук, О. Охріменка, Р. Рака, О. Рожка, В. Федосова, О. Шаповалова та інших. Віддаючи належне напрацюванням вчених з даної проблематики, слід зауважити, що дослідження з цих питань, які проводилися науковцями, обмежувалися розкриттям окремих аспектів проблеми.

МЕТА РОБОТИ полягає у модернізації науково-методичного інструментарію управління ризиками у

процесі реструктуризації фінансових боргових зобов'язань.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є монографії та інші наукові публікації провідних вітчизняних та зарубіжних учених і фахівців-практиків, аналітична інформація науково-дослідних установ матеріали інформаційно-аналітичних бюлетенів.

При проведенні дослідження використано методи структурно-логічного аналізу, статистичні методи, методи аналізу фінансового та метод експертних оцінок.

РЕЗУЛЬТАТИ

Під ризиком фінансових боргових зобов'язань варто розуміти: можливість неочікуваного збільшення у майбутньому величини витрат державних коштів, яка пов'язана з невизначеністю майбутніх подій, а також ситуацію, коли такі витрати мають бути здійснені для виконання урядом і державними суб'єктами (центральною банком, органами місцевої влади) своїх боргових зобов'язань, які виникли внаслідок запозичень, та зобов'язань за офіційно визнаним державним боргом, а також можливість виникнення витрат для врегулювання заборгованості, щодо якої існує необхідність або висуваються претензії про визнання її державним боргом [1, с. 25–26].

Важливим моментом є визначення ризиків управління фінансовими борговими зобов'язаннями, які виникають, зокрема, в процесі їх реструктуризації. Мова йде про відхилення від нормативних значень індикаторів управління у несприятливу сторону, результатом чого є прийняття неефективних управлінських рішень.

Існує низка різних підходів щодо оцінки ризиків, що виникають в управлінських процесах. Кожен з таких підходів має свої переваги та недоліки. Так, статистичні методи [2, с. 32–38; 3, с. 92–102] характеризуються трудомісткістю застосування й розрахунків; метод аналізу доцільності витрат [4, с. 59–68] потребує значних витрат часу на складання діаграм та громіздких розрахунків; метод експертних оцінок [5, с. 44–56] має суб'єктивний характер результатів дослідження; аналітичний метод [6, с. 74–80] ігнорує те, що управлінська діяльність характеризується динамічністю; метод використання аналогів [7, с. 29–36] не завжди враховує вплив всіх елементів оцінюваної системи; метод дерев відмов [8, с. 138–146] характеризується складністю побудови діаграми дерева відмов і подальшим аналізом проблеми на його основі; метод індексів небезпеки [9, с. 46–50] має ймовірність одержання неточної оцінки ризику через неможливість ідентифікації окремих чинників ризику.

У даному дослідженні пропонуємо оцінку ризиків управління фінансовими борговими зобов'язаннями здійснювати на основі використання відповідного інтегрального показника – величини, що, на нашу думку, дозволяє отримати адекватні резу-

льтати, на основі яких формуються ефективні управлінські рішення. Інтегральний показник ризику управління фінансовими борговими зобов'язаннями здатний об'єднати низку різних за економічним змістом та вагомістю одиниць вимірювання і чинників.

Для вирішення поставленого завдання необхідно визначити показники (коефіцієнти), на основі яких здійснюватиметься розрахунок інтегрального показника та їх еталонні значення; сформувати бальну шкалу, необхідну для приведення розрахованих коефіцієнтів до порівняльного вигляду та процедуру обчислення результуючої величини інтегрального показника ризику управління борговими зобов'язаннями.

Показники, необхідні для визначення інтегрального показника ризику управління фінансовими борговими зобов'язаннями, можуть бути наступні: відношення платежів з обслуговування державного боргу до ВВП, %, відношення платежів з обслуговування державного боргу до доходів загального фонду державного бюджету, %, відношення обсягу державних запозичень у фінансовому році до всіх капітальних видатків бюджету, %, тощо. Після вибору показників присвоюємо їх еталонні значення.

Для визначення бальної шкали скористаємося методикою, запропонованою у праці [10, с. 104–105]. Присвоєння бала номінальному значенню коефіцієнта здійснюють виходячи з відповідності (або невідповідності) отриманого значення коефіцієнта нормативному та його зміни в динаміці (табл. 1).

Таблиця 1

Бальна шкала для оцінки ризику управління фінансовими борговими зобов'язаннями
[побудовано на основі [10, с. 104–106]]

Бал	Відповідність номінального значення коефіцієнта еталонному: відповідає (+), не відповідає (–)		Напрямок зміни значення коефіцієнта у динаміці	Характеристика
	Звітний період	Попередній період		
0	–	–	Негативний	Значення коефіцієнта не відповідає еталонному, ситуація за звітний період змінилася в сторону погіршення у порівнянні з попереднім періодом.
1	–	–	Без змін	Значення коефіцієнта не відповідає еталонному, ситуація за звітний період не змінилася у порівнянні з попереднім періодом.
2	–	–	Позитивний	Значення коефіцієнта не відповідає еталонному і за звітний період намітилася тенденція до його поліпшення у порівнянні з попереднім періодом.
	–	+	Не враховується	Значення коефіцієнта у звітному періоді не відповідає еталонному, а в попередньому періоді було в нормативних межах.
3	+	–		Значення коефіцієнта у звітному періоді відповідає еталонному, а в попередньому періоді було поза його межами.
	+	+	Негативний	Значення коефіцієнта відповідає еталонному, однак за звітний період є тенденція до його погіршення у порівнянні з попереднім періодом.
4	+	+	Без змін	Значення коефіцієнта відповідає еталонному й за звітний період не змінилося ні в кращу, ні в гіршу сторону у порівнянні з попереднім періодом.
5	+	+	Позитивний	Значення коефіцієнта відповідає еталонному і за звітний період покращилося у порівнянні з попереднім періодом.

Вибір бальних значень обумовлений тим, що при бальних оцінках кожний бал, що присвоюється, повинен чітко відрізнятися від наступного за логікою пара-метра, що оцінюється.

0 балів – значення коефіцієнта у звітному періоді не рівне еталонному та в порівнянні з попереднім періодом погіршилося. Це означає, що ситуація щодо управління борговими зобов'язаннями у контексті оцінюваного коефіцієнта, є вкрай поганою – мінімальне значення за шкалою;

1 бал – значення коефіцієнта у звітному періоді не рівне еталонному, та в порівнянні з попереднім періодом не змінилося, тобто наявна ситуація негативною стагнації;

2 бали – значення коефіцієнта у звітному періоді не рівне еталонному, однак:

– або наявний резерв для його поліпшення (значення коефіцієнта в порівнянні з попереднім періодом покращилося);

– або тенденція на погіршення ситуації не є закріпленою в динаміці (у попередньому періоді значення коефіцієнта було еталонним);

3 бали – значення коефіцієнта у звітному періоді рівне еталонному, однак:

– або наявна тенденція до його погіршення (значення зменшилося в порівнянні з попереднім періодом, однак залишилося в межах еталонного);

– або тенденція на поліпшення ситуації з борговими зобов'язаннями не є закріпленою в динаміці (у попередньому періоді значення коефіцієнта не дорівнювало еталонному);

4 бали – значення коефіцієнта у звітному періоді рівне еталонному, та в порівнянні з попереднім періодом не змінилося, тобто наявна ситуація позитивною стагнації;

5 балів – значення коефіцієнта у звітному періоді рівне еталонному та в порівнянні з попереднім періодом покращилося. Тобто ситуація щодо управління борговими зобов'язаннями у контексті оцінюваного коефіцієнта, є прийнятною – максимальне значення за шкалою.

Таким чином, наявна чітка логічна градація між балами, причому, кожний наступний бал є логічно послідовним – від мінімального до максимального. Зауважимо, що чим більше значення показника ризику, тим менший рівень невизначеності умов управління борговими зобов'язаннями. Виходячи з наявної групи показників оцінки, їх еталонних значень та бальної шкали розраховується інтегральний показник оцінки ризику управління борговими зобов'язаннями. Розрахунок даного показника будемо здійснювати за такою формулою:

$$R = e^Q \cdot \sum_{i=1}^n \omega_i B_i, \quad (1)$$

$$\sum_{i=1}^n \omega_i = 1, \quad 0 \leq Q \leq 1,$$

де R – інтегральний показник ризику управління борговими зобов'язаннями;

ω_i – питома вага i -го показника (коефіцієнта);

B_i – бальне значення i -го показника (коефіцієнта), яке лежить в межах $[0;5]$;

n – кількість показників;

Інтегральний показник оцінки ризику управління борговими зобов'язаннями є величиною, яка характеризує умови невизначеності та конфліктності, іманентні процесу оцінювання ситуації з фінансовими борговими зобов'язаннями. Отримане значення показника повинно бути інформативним у контексті прийняття конкретних управлінських рішень, а тому визначимо зони ризику і розподілимо їх для інтерпретації результатів. Для інтерпретації результатів виділимо чотири зони ризику:

1. Безризикова зона – область, в якій наявність фінансових боргових зобов'язань супроводжується зростанням економіки держави, покращенням основних соціально-економічних показників розвитку.

2. Допустима зона – область, у межах якої наявність фінансових боргових зобов'язань дозволяє зберігати тенденції до зростання економіки держави, покращення певних соціально-економічних показників розвитку.

3. Критична зона – область, у межах якої наявність фінансових боргових зобов'язань може спричинити спад економіки, погіршення певних соціально-економічних показників розвитку. Економічна ситуація у цій зоні може призвести до неконтрольованого зростання зобов'язань.

4. Катастрофічна зона – область кризового стану, за якого спад економіки супроводжується погіршенням основних соціально-економічних показників розвитку та виникає ймовірність дефолту.

ВИСНОВКИ

Запропоновано новий підхід оцінки ризиків управління борговими зобов'язаннями на основі використання відповідного інтегрального показника, що дозволяє отримати адекватні результати, на основі яких формуються ефективні управлінські рішення. Інтегральний показник ризику управління борговими зобов'язаннями здатний об'єднати низку різних за економічним змістом та вагомістю одиниць вимірювання і чинників, в тому числі й інтегральний показник оцінки ризику реструктуризації боргових зобов'язань та визначає міру ризику, яка характеризує умови функціонування держави, відображаючи можливі наслідки управління борговими зобов'язаннями.

Список використаних джерел

1. Калитчук В. Ризики державних боргових зобов'язань. Наукові праці НДФІ. 2007. Вип. 4. С. 24–30.
2. Багиева М. Концептуальные основы анализа и оценки рисков предприятия: Учеб. пособие: СПбУЭФ, 2001. 51 с.
3. Вітлінський В. Аналіз, оцінка і моделювання економічного ризику: монографія. К.: ДЕМІУР, 1996. 212 с.

4. Гранатуров В., Шевчук О. Ризики підприємницької діяльності. Проблеми аналізу: монографія. К.: Зв'язок, 2000. 150 с.
5. Сулим М. Економічний ризик та методи його вимірювання: Навч. посіб. Львів: Видавництво Львівської комерційної академії, 2003. 196 с.
6. Лапуста М., Шаршукова Л. Риски в предпринимательской деятельности: монографія. М.: ИНФРА-М, 1998. 223 с.
7. Бузько И., Трунина И., Загирняк М. Экономический риск и управление деятельностью предприятия: уч. пос. К.: 1996. 136 с.
8. Корнійчук М., Совтус І. Ризик і надійність. Економіко-стохастичні методи й алгоритми побудови систем: монографія. К.: КНЕУ, 2000. 210 с.
9. Христиановский В., Щербина В., Полшков Ю. Экономический риск и методы его измерения: учеб. пособ. Донецк: ДонГУ, 1999. 250 с.
10. Смоляк В. Алгоритмізація процедури оцінки ризику діяльності підприємств. Управління розвитком. 2004. № 2. С. 104–105.